SANASTO RY, SANASTO RF
Annankatu 29 A, 7. krs
00100 Helsinki
Puh. (09) 5629 3300
info@sanasto.fi

LAUSUNTO

1.11.2012

EDUSKUNNAN VALTIOVARAINVALIOKUNNAN SIVISTYS- JA TIEDEJAOSTOLLE

ASIA: HE 95/2012 (lainauskorvauksen määrärahat)

Kirjallisuuden alan tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia hallinnoiva tekijänoikeusjärjestö. Sanasto valvoo, yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa, kirjallisuuden alan tekijöiden oikeuksia ja etuja. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen tietokirjailijat ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry ja Finlands svenska författareförening rf.

SANASTON PÄÄVIESTIT

- Lainauskorvaus on teosten lainamääriin perustuva tekijänoikeuskorvaus, jota tekijöille maksetaan korvauksena heidän teostensa lainaamisesta kirjastoista.
- Tekijänoikeuslaki antaa teoksen tekijälle oikeuden päättää missä hänen teostaan käytetään ja millä ehdoilla, jos tätä oikeutta ei ole laissa erikseen rajoitettu. Mikäli tekijällä ei ole oikeutta kieltää teostensa lainaamista, tulee hänen saada kohtuullinen korvaus teostensa hyödyntämisestä.
- Tekijän tulee saada asianmukainen korvaus teostensa lainaamisesta. Suomea velvoittavan vuokraus- ja lainausdirektiivin (92/100/ETY) perusteella kohtuullisen korvauksen maksaminen tekijöille on pakollista ja sen tulee sisältää myös korvaus tekijälle aiheutuvasta tulonmenetyksestä.
- Suomen nykyisellä korvaustasolla voidaan yhdestä lainatapahtumasta suorittaa korvausta n. 4 senttiä. Kyseinen taso ei ole kohtuullinen arvioitaessa yhdestä lainasta suoritettavaa korvausta, puhumattakaan tekijöille aiheutuvan ansionmenetyksen korvaamisesta.
- Suomen lainauskorvauksissa on tällä hetkellä kaksi merkittävää epäkohtaa. Lainauskorvauksiin valtion budjetissa varattu määräraha on riittämätön, jotta teosten lainaamisesta voitaisiin suorittaa lain edellyttämä korvaus. Tämän lisäksi opetus- ja tutkimuskirjastojen 20 miljoonaa lainaa ovat kokonaan korvausoikeuden ulkopuolella, jolloin korvaus on 0 senttiä jokaiselta lainatapahtumalta.

TAULUKKO 1: LAINAUSKORVAUKSET POHJOISMAISSA

	KIRJASTOJEN LAINAMÄÄRÄ VUODESSA	MÄÄRÄRAHA VUODESSA €	KORVAUSTA MAKSETTU VUODESTA
NORJA	40 milj.	12,5 milj.	1947
TANSKA	75 milj.	22,0 milj.	1946
RUOTSI	90 milj.	14,7 milj.**	1954
SUOMI	100 milj.*	3,6 milj.	2007

* Suomessa korvauksen ulkopuolella olevien opetus- ja tutkimuskirjastojen vuosittainen lainamäärä on n. 20 miljoonaa lainaa vuodessa. Muissa Pohjoismaissa opetus- ja tutkimuskirjastot ovat pääsääntöisesti mukana lainaluvuissa ja korvauksen piirissä.

** Ruotsin määräraha sisältää osan siellä jaettavista kirjallisuuden harkinnanvaraisista tuista.

LAINAUSKORVAUKSEN TULEE OLLA RIITTÄVÄ

Kun oikeus yleisistä kirjastoista tapahtuvasta lainaamisesta suoritettavaan korvaukseen säädettiin vuonna 2006, varattiin valtion budjetissa tarkoitukseen liian vähän määrärahoja. Sekä sivistysvaliokunnassa että eduskunnan täysistunnossa todettiin jo tuolloin, että lainauskorvausmääräraha oli huomattavan pieni suhteessa yleisten kirjastojen vuosittaisiin lainamääriin ja että määrärahaa tulisi pikaisesti nostaa.

Syksyllä 2011 eduskunnan valtiovarainvaliokunta totesi vuoden 2012 talousarviota koskevassa mietinnössään (VaVM 26/2011) lainauskorvausmäärärahojen olleen koko olemassaolonsa ajan riittämättömällä tasolla. Valiokunta totesi pitävänsä välttämättömänä, että lainauskorvauksiin varattu määräraha nostetaan asteittain sellaiselle tasolle, että tekijät saavat kohtuullisen korvauksen teostensa lainaamisesta. Ensimmäinen askel kohti asianmukaista määrärahan tasoa otettiin, kun valiokunta päätti korottaa lainauskorvauksiin varattua määrärahaa 325.000 euroa, jolloin määrärahan kokonaissumma nousi 3,625 miljoonaan euroon.

Eduskunnan ilmaiseman voimakkaan tahtotilan vuoksi oli suuri pettymys, että hallituksen esityksessä vuoden 2013 talousarvioksi lainauskorvauksiin varattu määräraha oli samalla tasolla kuin vuonna 2012. Eduskunnan sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan SiVL 10/2012 huomiota siihen, että lainauskorvaukset ovat Suomessa edelleen huomattavasti alhaisemmalla tasolla verrattuna moniin muihin maihin. Valiokunta painotti lausunnossaan, että lainauskorvauksiin tarvitaan selkeä ohjelma, joka nostaa Suomen lainauskorvaukset pohjoismaisesti vertailukelpoiselle tasolle. Valiokunta ehdotti lausunnossaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavaa lausumaa: *”Eduskunta edellyttää, että kirjastojen lainauskorvausjärjestelmää uudistetaan siten, että se kattaa yleisten kirjastojen lisäksi myös opetusta ja tutkimusta palvelevat kirjastot ja että lainauskorvausten määrä selkeällä pitkän aikavälin ohjelmalla nostetaan kirjailijoiden kannalta kohtuulliselle tasolle.”*

Sanasto katsoo, että lainauskorvauksiin liittyvien epäkohtien korjaaminen tulee toteuttaa viipymättä. Kuten edellä on todettu, lainauskorvaus ei ole harkinnanvarainen tuki, vaan tekijöille suoritettava tekijänoikeuskorvaus heidän teostensa hyödyntämisestä. Lainauskorvauksen tulee olla kohtuullinen korvaus teosten lainaamisesta, ja Euroopan unionin tuomioistuimen kesällä 2011 antaman tuomion (C-271/10) mukaan lainauskorvaus ei saa olla tasoltaan ainoastaan symbolinen. Lainauskorvauksen tulee myös kompensoida riittävällä tavalla tekijöille lainaamisesta aiheutuvaa tulonmenetystä. Haastava taloustilanne ei oikeuta Suomen valtiota olemaan suorittamatta riittävää korvausta tekijöille heidän teostensa lainaamisesta. Vaikka valtiontalouden tilanne on tiukka, on huomattava, että lainauskorvauksiin vuosittain varattava määräraha on marginaalinen erä valtion kokonaisbudjetista.

Useissa yhteyksissä on myönnetty Suomen lainauskorvausten olevan riittämättömällä tasolla, jotta tekijät saisivat lain mukaan heille kuuluvan riittävän korvauksen teostensa lainaamisesta. Katsomme, että eduskunnan valtiovarainvaliokunnan tulee osoittaa lainauskorvauksiin sellainen lisämääräraha, jonka voidaan katsoa täyttävän vuokraus- ja lainausdirektiivin sekä Suomen tekijänoikeuslain edellyttämän kohtuullisen korvauksen tason. Kirjallisuuden tekijät ovat menettäneet kuluneiden vuosien aikana kymmeniä miljoonia euroja tekijänoikeuskorvauksia, jotka heille olisi tullut suorittaa. Ei ole mitenkään perusteltavissa, että vallitseva epäkohta tiedostetaan ja valtiovallan taholta myönnetään, mutta tilanteen annetaan edelleen jatkua.

LAINAUSKORVAUKSEN TAUSTAA

Suomessa teosten lainamääriin perustuvia korvauksia on maksettu vasta vuodesta 2007, kun muissa Pohjoismaissa vastaavia korvauksia on maksettu jo viime vuosisadan puolivälistä. Suomen liittyessä Euroopan unioniin vuonna 1995 vuokraus- ja lainausdirektiivi, johon lainauskorvaus perustuu, implementoitiin maassamme virheellisesti. Tekijänoikeuslakiin tehtiin tuolloin muutos, jonka nojalla tekijöille säädettiin oikeus korvaukseen teostensa lainaamisesta, mutta kaikki merkittävää lainaustoimintaa harjoittavat kirjastot vapautettiin korvauksen maksamisesta. Tämän seurauksena tekijöille ei ennen vuotta 2007 Suomessa suoritettu lainkaan heille lain mukaan kuuluvaa lainauskorvausta.

Vuonna 2004 Suomi sai Euroopan yhteisön komissiolta virallisen huomautuksen vuokraus- ja lainausdirektiivin virheellisestä implementoinnista, ja komissio uhkasi haastaa Suomen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen. Komission huomautuksen jälkeen Suomessa tehtiin syksyllä 2006 muutos tekijänoikeuslain 19 §:ään, jonka seurauksena yleiset kirjastot poistettiin korvausvelvollisuutta koskevan poikkeuksen piiristä. Opetus- ja tutkimuskirjastoista tapahtuva lainaaminen on edelleen poikkeuksen piirissä, eikä näistä laitoksista tapahtuvasta lainaamisesta suoriteta Suomessa lainkaan korvausta tekijöille.

OPETUS- JA TUTKIMUSKIRJASTOJEN ASEMASTA

Lainauskorvausten tilanne on erityisen ongelmallinen opetus- ja tutkimuskirjallisuuden tekijöiden kannalta. Suomessa yleisten kirjastojen vuosittainen kokonaislainamäärä on 100 miljoonaa lainaa, opetus- ja tutkimuskirjastojen noin 20 miljoonaa. Näin ollen merkittävä osuus kirjallisuuden lainoista tapahtuu opetusta ja tutkimustoimintaa palvelevista kirjastoista, eikä näistä lainoista makseta tekijöille lainkaan korvausta. Opetus- ja tutkimuskirjastoissa lainaaminen kohdistuu usein eri teoksiin kuin yleisissä kirjastoissa. Tekijöiden omaisuuden suojan kannalta on tärkeää, että myös opetusta ja tutkimustoimintaa palvelevat kirjastot otetaan pikaisesti lainauskorvausjärjestelmän piiriin. Nykymuodossaan lainauskorvausjärjestelmä ei kohtele eri teoslajien tekijöitä yhdenvertaisesti.

Jo vuonna 2006 lakia säädettäessä eduskunta korosti, että opetus- ja tutkimuskirjastojen jättämiselle korvausvelvollisuuden ulkopuolelle ei ole erityisiä perusteita, vaan ratkaisu tehtiin puhtaasti määrärahan pienuuden perusteella. Sivistysvaliokunta ehdotti tuolloin eduskunnalle seuraavan lausuman kirjaamista lainmuutoksen yhteydessä: *"Eduskunta edellyttää, että valtion talousarviossa osoitetaan lisämääräraha, jolla mahdollistetaan tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevien kirjastojen ottaminen tekijänoikeuslain 19 §:n tarkoittaman lainauskorvausjärjestelmän piiriin."* Lausuma hyväksyttiin tässä muodossa vuoden 2006 syksyllä käydyssä eduskuntakäsittelyssä. Myös eduskunnan valtiovarainvaliokunta kiirehti edellä mainitussa mietinnössään (VaVM 26/2011) toimenpiteitä opetus- ja tutkimuskirjastojen ottamiseksi korvauksen piiriin. Edellytys opetus- ja tutkimuskirjastojen ottamiselle lainauskorvauksen piiriin on lainauskorvauksiin valtion budjetissa varattavan määrärahan tuntuva nosto.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjastolaitos on suomalaisen sivistyksen peruskivi, jota ei saa murentaa. Laadukas suomalainen kirjallisuus tarjoaa kirjastolaitokselle sisällön ja mahdollistaa sen olemassaolon. Kirjastoihin sisällön tarjoaville tekijöille tulee myös Suomessa antaa mahdollisuus elää omalla työllään turvaamalla heille asianmukainen korvaus heidän teostensa kirjastolainaamisesta. Kuten eduskuntakin on todennut, tulee lainauskorvauksen asianmukaista tasoa arvioitaessa käyttää vertailukohtana muita Pohjoismaita. Pohjoismaissa kielialueet ovat pienet, kuten ovat myös teosten myyntimarkkinat. Suurilla lainamäärillä on tällöin entistä merkittävämpi vaikutus tekijöiden tulonmuodostukseen. Tämä tulee ottaa huomioon myös lainauskorvauksen tasossa.

On perusteltua todeta, että Suomen nykyinen lainauskorvausjärjestelmä ei turvaa tekijöiden oikeutta saada kohtuullinen korvaus teostensa lainaamisesta eikä se kohtele eri kirjallisuuslajeja yhdenvertaisesti. Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto katsoo, että:

- **lainauskorvauksiin valtion budjetissa momentilla 29.01.22 varattava määräraha tulee nostaa viipymättä 10 miljoonaan euroon ja sen jälkeen pohjoismaisesti vertailukelpoiselle tasolle.**
- **opetus- ja tutkimuskirjallisuuden tekijöiden perustuslaillisen yhdenvertaisen kohtelun ja omaisuuden suojan turvaamiseksi opetus- ja tutkimuskirjastoista tapahtuva lainaaminen on otettava korvauksen piiriin heti kun määrärahan korotus antaa siihen mahdollisuuden, pois lukien kuitenkin perusopetuksen piiriin kuuluvien oppilaitosten kirjastoista tapahtuva lainaaminen.**

Helsingissä 1. päivänä marraskuuta 2012

SANASTO RY

Virpi Hämeen-Anttila
Puheenjohtaja

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja